

Ks. dr Józef M. Młyński – UKSW WARSZAWA

MEDIACJA JAKO JEDNA Z FORM ROZWIĄZYWANIA KONFLIKTÓW RODZINNYCH W NOWOCZESNYM SPOŁECZEŃSTWIE

Dr nauk humanistycznych: socjolog. Obszary zainteresowań: socjologia rodziny, socjologia młodzieży, praca socjalna;; wykładowca na Uniwersytecie Kardynała Stefana Wyszyńskiego UKSW w Warszawie oraz na Uniwersytecie Papieskim Jana Pawła II w Krakowie - Wydział Teologiczny - sekcja w Tarnowie; Członek Polskiego Stowarzyszenia Socjologów KUL w Lublinie oraz Polskiego Stowarzyszenia Familiologicznego w Lublinie. Obszary badań: problematyka aksjologii i religijności młodzieży, oraz pracy socjalnej.

1. WSTĘP

Powinnością nowoczesnego państwa jest troska nie tylko o każdego człowieka, ale o każdą grupę społeczną i wspólnotę, która z różnych przyczyn i powodów nie jest w stanie samodzielnie funkcjonować. Jednostki, nie tylko nie potrafią zaspokoić swoich podstawowych potrzeb, ale nade wszystko ulegają chaosowi aksjologii współczesnego świata, co przedkłada się na funkcjonowanie wspólnot. Do wspólnot tych należy rodzina, która jest lustrzanym odbiciem społeczeństwa. Niestety współczesna rodzina coraz częściej dryfuje wśród zmienności świata, a niewłaściwość postaw świadczy o jej zagrożeniu.

Zagrożenia dla współczesnej rodziny wynikają z konsumpcyjnego stylu życia jaki niesie ze sobą kultura masowa. Ten model życia niejednokrotnie prowadzi do zaniedbywania obowiązków w rodzinie, patologii przejawiających się między innymi złymi metodami wychowawczymi, alkoholizmem, narkomanią, rozbiem, rozwodem, przemocą w rodzinie, macie-

ryństwem wśród nastolatków¹. Ponadto zagrożenia te dotyczą również wewnątrz systemowej organizacji życia rodzinnego przez uczestników rodziny oraz zewnętrznych czynników liberalizacji i sekularyzacji. Niepokojącym zjawiskiem jest narastająca fala rozwodów i separacji w wyniku których najbardziej cierpią dzieci jako ofiary tych zjawisk.

Prawdą jest, jak stwierdza M. Ryś, iż podstawowym i naturalnym środowiskiem wychowawczym człowieka jest rodzina. Wytwarza ona swoją indywidualną i niepowtarzalną organizację oraz układ stosunków rodzinnych. W niej zaspokajane są podstawowe potrzeby członków, takie jak: doznawanie i odwzajemnianie miłości, akceptacji i afiliacji, bezpieczeństwa, uznania i współdziałania. Podstawą właściwych relacji w rodzinie są równowaga i stabilność wzajemnych stosunków między rodzicami, ich poczucie odpowiedzialności oraz więź emocjonalna między wszystkimi członkami rodziny. Więź rodzinna oparta na wolnym wyborze war-

¹ B. Muchacka, Wstęp, [w:] Rodzina w kontekście współczesnych problemów wychowania B. Muchacka red., Kraków 2008, s.5.

tości scalających daje zarówno poczucie jedności rodziny, jak i świadomość niezależności i stanowienia o sobie. Oznacza to, że każdy z członków rodziny, mając poczucie wspólnoty, rozwija równocześnie własne zainteresowania oraz utrzymuje kontakty z ludźmi spoza rodziny. Dynamika oddziaływań rodzinnych wynika z całokształtu wzajemnych odniesień, postaw, działań i zachowań wpływających na kształtowanie osobowości dzieci, zaspokajania ich potrzeb, kształtowania określonego systemu wartości, norm, światopoglądu. Rodzina jest niewątpliwie jednym z najsilniejszych czynników wpływających na rozwój i funkcjonowanie człowieka, a szczególnie na jego relacje interpersonalne².

W nowoczesnym społeczeństwie, w którym rodzinie przyszło kształtować swoją egzystencję, jest jej nie tylko coraz trudniej żyć, ale zachować tradycyjny model, w którym wartości i cele były pierwszorzędnym atrybutem jej spełnie-

nia. W okresie transformacji ustrojowej i po niej rodzina, wyzwolona z aparatu ucisku, przeszła przez znaczące przeobrażenia. Niepokojącym zjawiskiem, jak to już wskazano, stały się rozwody wynikające z jednej strony z braku doboru charakterów³, z drugiej zaś powodowane czynnikami zewnętrznymi, do których należałoby zaliczyć także migrację. Coraz częściej słyszy się też o konfliktach natury osobistej – indywidualnej i kolektywnej, ale też związanych z kwestią dzieci. Obok tych konfliktów rozwiązywanych jedynie prawem kodeksowym nie sposób przejść obojętnie, szczególnie wówczas, gdy zwaśnione strony zapominają o swoich dzieciach albo też targują się o władzę rodzicielską nad nimi.

Należy podejmować próby rozwiązywania wszelkich konfliktów, chociaż nie zawsze istnieje możliwość ich rozwiązania. Istnieją różne metody rozwiązywania konfliktów, należą do nich: negocjacje, mediacje i arbitraż⁴. Mediacja, jako jedna

² M. Ryś, *Rodzinne uwarunkowania psychospołecznego funkcjonowania dorosłych dzieci alkoholików*, Warszawa 2008, s.7.

³ Z tej przyczyny najczęściej orzeka się i stwierdza nieważność sakramentalnie i cywilnie zawartego małżeństwa.

⁴ Najbardziej znaną metodą rozwiązywania konfliktów są negocjacje potem dopiero mediacje i arbitraż. Negocjacje to złożony i skomplikowany proces podejmowania wspólnej decyzji, w którym każdy z uczestników - niezależnie, czy są to rozmowy dwu- czy wielostronne - stara się doprowadzić do tego, aby strony podjęły wspólnie taką decyzję, która umożliwi przede wszystkim realizację jego interesów. Zob. R. Fischer, W. Ury, B. Patton, *Dochodząc do Tak. Negocjacje bez poddawania się*, Warszawa 2000, s.12. Są one wszechobecne w życiu jednostki i społeczeństwa. Zdaniem Z. Neckiego „jest to sposób, dzięki któremu strony uzyskują satysfakcjonujące rozwiązanie konfliktu. Z. Nęcki, *Negocjacje w biznesie*, Kraków 1991, s.12. Uznaje się, że jest to najbardziej pokojowa i najmniej kosztowna forma rozwiązywania konfliktów. Negocjacje to również dobrowolnie podjęte przez strony rozmowy. Nie muszą prowadzić do rozwiązania spornych kwestii. Strony przedstawiają swoje stanowiska, argumentację, poszukują możliwych do przyjęcia ustaleń w spornych kwestiach. Konflikt rozgrywa się w ten sposób przy stole negocyjnym i prowadzone dyskusje mają doprowadzić do rozwiązania pewnych spornych problemów, a w pewnych sytuacjach nawet samego konfliktu. Arbitraż *natomiast to sytuacja w której strony zgadzają się, by sporną sprawę rozstrzygnął ktoś trzeci (strona trzecia - arbiter)*, i zobowiązują się do podporządkowania się jego werdyktowi. Arbitrem może być każdy, na kogo zgodzą się strony konfliktu, chociaż istnieją też wyspecjalizowane ciała arbitrażowe. Arbitraż w ścisłym znaczeniu jest procedurą dobrowolną - jej zastosowanie wymaga zgody dwóch skłóconych stron. W. Modzelewski, *Wprowadzenie...*, dz. cyt., s. 127.

z ważnych form rozwiązywania konfliktów w rodzinie, ma bardzo duże znaczenie, dlatego warto poświęcić jej nieco uwagi, tym bardziej jeśli w grę wchodzi nie tyle dobro małżonków – chociaż więzi między nimi są integralnym punktem szczęścia – co dobro dzieci. Podejmując zatem temat: *Mediacja jako jedna z form rozwiązywania konfliktów rodzinnych w nowoczesnym społeczeństwie*, należy zwrócić uwagę na zjawisko mediacji w sensie teoretycznym, dokonać analizy konfliktu i uzasadnić go w kontekście rozstrzygnięcia na rzecz dobra rodziny, jak również wskazać zalety mediacji stosowanej w rozwiązywaniu konfliktów rodzinnych.

2. MEDIACJA – TEORETYCZNY DYSKURS

Mediacja stanowi obok negocjacji, concyliacji, arbitrażu, badania prawnie doniosłych faktów przez niezależnego eksperta (*fact - finding*), *mini - trial*, czy też ich kombinacji⁵. Terminem tym posługujemy się w różnych dyscyplinach naukowych, a szczególnie w psychologii, politologii⁶, prawie⁷ i socjologii⁸.

Semantyka terminu *mediation - arbitration, arbitration - mediation* jest jedną z form alternatywnych metod rozwiązywania sporów (ADR - *Alternative Dispute Resolution*⁹). Stwarza ona możliwość osiągnięcia porozumienia przez włączenie w rozstrzygnięcie sporu osoby trzeciej

⁵ Z. Kmiecik, Postępowanie mediacyjne i uproszczone przed sądem administracyjnym., Prawo i Państwo 3 (2003), s. 22

⁶ W politologii problematyka mediacji wpisuje się w źródło słów takich jak: konflikt i negocjacje. Choć jak dotąd mało mówi się o mediacji w polityce, to jednak pod pojęciem tym w sensie wąskim racjonalizuje się ją jako proces rozwiązywania konfliktów, w trakcie których udaje się pogodzić sprzeczne poglądy bądź też konkurencyjne interesy. W sensie szerszym może oznaczać proces poszukiwania rozwiązania konfliktu z zastrzeżeniem, iż, być może danego konfliktu nie da się rozwiązać. Por. A. Heywood, *Politologia*, Warszawa 2006, s.4, K. Cebul, R. Zenderowski, *Wstęp do nauki o polityce, państwie i prawie*, Warszawa 2006, s.4.; *Wprowadzenie do polityki społecznej* R. Gabryszak D. Magierka red., Warszawa 2009.

⁷ Mediacja w sprawach cywilnych wprowadzona została ustawą z dnia 28 lipca 2005r. Lianie ustawy - Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw (Dz. U. Nr póź. 1438), która weszła w życie 10 grudnia 2005r. Przepisy Kodeksu postępowania cywilnego dotyczące mediacji mają zastosowanie do ogółu spraw cywilnych, dotyczą bowiem o charakterze prywatnoprawnym. Por. T Morek, *Mediacja i arbitraż* (art. 183(j) - 183(15), 1154-1217 KPC). Komentarz, Warszawa 2006, s. 35. W tym kontekście jak podkreśla R. Zegadło, schemat mediacji odpowiada potrzebom tak spraw rodzinnych, jak gospodarczych oraz pracowniczych, posiada on bowiem charakter regulacji uniwersalnej. Por. R. Zegadło, *Mediacja w toku postępowania cywilnego - uwagi na tle projektu Komisji Kodyfikacyjnej Prawa Cywilnego*, [w:] *Rozprawy prawnicze. Księga pamiątkowa Prof. Maksymiliana Pazdana, L. Ogiera, W. Popiołek, M. Szpunar red.*, Zakamycze 2005, s.1538. Szczególna regulacja mediacji dotyczy jednak spraw rodzinnych - rozumianych jako *sensu largo*.

⁸ W socjologii mediacja jest formą interakcji między grupami i członkami tych grup. I tak obok procesów: współpracy, współzawodnictwa, konfliktu i ugody, w której gdy trzecia strona sugeruje możliwość rozwiązania konfliktu mamy do czynienia z pośrednictwem zwanym *mediation*.

⁹ Alternatywne metody rozwiązywania konfliktów (ADR - *Alternative Dispute Resolution*) służą do poszukiwania dróg rozwiązania konfliktu głównie na drodze dialogu, negocjacji pomiędzy spierającymi się stronami zamiast drogi konfrontacji oraz jednostronnego rozstrzygnięcia przez zewnętrzny podmiot, likwidującego konflikt tylko w płaszczyźnie prawnej, ale nie w psychologicznej - decydującej o przyszłych relacjach między stronami. Równoważą także, przynajmniej częściowo pozycje stron w konflikcie, gdy istnieje znaczna dysproporcja sił. Wszystkie formy ADR zawierają elementy negocjacji, które polegają na bezpośrednich rozmowach stron, pro-

(mediatora), prowadzi postępowanie w sposób obiektywny, stosując niewiązującą interwencję i pomagając stronom osiągnąć kompromisowe rozstrzygnięcie¹⁰. Pośrednio zatem dotyczy umiejętności rozwiązywania konfliktów w celu uzyskania porozumienia pomiędzy dwiema lub więcej stronami. Inaczej można twierdzić, iż jest to dobrowolny i poufny proces dochodzenia do rozwiązania jakiegoś sporu, prowadzonego w obecności osoby trzeciej (neutralnej) zwanej mediatorem¹¹.

Według P. Sztompki mediacja jest możliwa, gdy jeden z członków przyjmuje neutralną pozycję wobec konfliktu względem dwóch pozostałych jednostek, starając się doprowadzić do porozumienia między nimi, rozwiązania problemu, uświadamiając skłóconym stronom koszty straty, jakie ponoszą z tego tytułu, minimalizując różnice między ich stanowiskami, wskazując płaszczyzny możliwego porozumienia i demonstrując zarazem korzyści uzyskanej zgody¹². Natomiast według D. Grzesiak-Witek oraz P. Witek to sposób rozwiązywania konfliktów satysfakcjonujących w równym stopniu obie strony. To także kompromis, który strony wypracowują wspólnie przy udziale bezstronnej osoby - mediatora¹³.

wadzących optymalnie do formalnego i realnego porozumienia. Negocjacje sprowadzają się do uczestnictwa w procesie interakcji i komunikacji - wzajemnego oddziaływania podmiotów (np. osób, grup albo reprezentantów osób prawnych: podmiotów prywatnych, publicznych lub międzynarodowych) oraz do nieustannej wymiany informacji, podejmowania decyzji i wykonywania tych decyzji Por. L. Zbiegień-Maciąg, *Taktyki i techniki negocjacyjne*, Kraków 2006, s.7-8. Por. J. Żołądź *Edukacja społeczna i obywatelska pracowników administracji publicznej w Polsce w zakresie mediacji*, [w:] *Nauczyciel andragog we współczesnym społeczeństwie*, [w:] W. Horyń, J. Maciejewski red., Wrocław 2010, s.257-269; Por. J. Żołądź, *Mediacja jako przedmiot zainteresowania dydaktycznego i naukowego politologii*, [w:] *Edukacja obywatelska we współczesnej szkole*, S. Kilian red., Kraków 2010 (w druku).

¹⁰ Por. T Morek, Mediacja i arbitraż (art. 183(j) - 183(15), 1154-1217 KPC). Komentarz, Warszawa 2006, s. 35.

¹¹ Por. A. Gretkowski, Przemoc w rodzinie a mediacja – kilka słów, [w:] *Mediacja w teorii i praktyce* A. Gretkowski D. Karbarz red., Stalowa Wola 2009, s. 15.

¹² P. Sztompka, *Socjologia, Analiza społeczeństwa*, Kraków 2002, s. 201.

¹³ D. Grzesiak-Witek P. Witek, Kurator rodzinny wobec negacji szkolnej podopiecznych, [w:] *Pomoc rodzinie dysfunkcyjnej*, Stalowa Wola 2006, 356.

¹⁴ A. Rękas, Mediacja w Polsce na tle doświadczeń państw Unii Europejskiej, *Mediator* 2 (2003), s. 9.

Mediacja posiada charakter normatywny. Oznacza to, że w przedmiocie kieruje się prawem, normami oraz zasadami w postępowaniu mediacyjnym. Jak stwierdza A. Rękas to podejmowanie prób dobrowolnego porozumienia się pomiędzy ofiarą a sprawcą przestępstwa w celu naprawienia wyrządzonych szkód materialnych oraz moralnych¹⁴. Z punktu prawa osoba za popełniony czyn natury przestępczej nie tylko popadła w konflikt z prawem, ale zobligowana jest do przyjęcia kary wynikającej z mocy prawa i poczucia winy. Mediacja oprócz aspektów ściśle mediacyjnych składa się przede wszystkim z czynników natury psychologicznej, pedagogicznej, socjologicznej, itp. Rozwiązanie sporu, zlikwidowanie niepotrzebnych emocji wymaga specyficznej wiedzy, umiejętności oraz warunków, które będą temu służyły. Wydaje się, iż sala sądowa jest najmniej odpowiednim do porozumienia, ugody i pojednania. Stąd nie bez znaczenia należy przyjąć stwierdzenie psychologów J. Guta i W. Hamana: „aby rozmowa była konstruktywna musimy wejść w kontakt z drugą osobą i dobrze porozumiewać się. Każdy z nas posiada umiejętności interperso-

nalne, które wykorzystuje w kontaktach z ludźmi i w negocjacjach. Jednak w sytuacji konfliktowej, gdy rośnie napięcie i wzbudzają się silne emocje – zapominamy o podstawowych zasadach skutecznego komunikowania się”¹⁵.

W literaturze przedmiotu istnieje wiele definicji mediacji¹⁶. Wszystkie jednak w sposób pośredni racjonalizują różne formy kompromisu, ugody zwaśnionych lub poróżnionych stron różnych jednostek, czy grup społecznych, między którymi zaistniał konflikt¹⁷. Nie sposób przywołać wszystkich definicji, zresztą w niniejszym artykule nie chodzi o próbę zdefiniowania mediacji, ale raczej o jej znaczenie i właściwą rolę w społeczeństwie, szczególnie dla rodziny.

Mediacja składa się z kilku etapów, do których za Ch. Moore¹⁸ zalicza się:

- nawiązanie kontaktu ze stronami,
- wybór strategii mediacji,
- zbieranie i analiza informacji,
- sporządzenie szczegółowego planu mediacji,
- budowanie zaufania i współpracy,
- rozpoczęcie sesji mediacyjnej,
- zdefiniowanie spraw i ustalenie planu,
- odkrywanie ukrytych interesów,
- generowanie opcji rozwiązań,
- ocena możliwości rozwiązań,
- przetarg końcowy,
- osiągnięcie formalnego porozumienia.

Na każdym etapie mediator odpowiednio wdraża strony w szczegóły całej procedury mediacyjnej, opierając się na zasadach: poufności, zaufania, dobrowolności, bierności i neutralności z jego strony. Poufność obliguje mediatora do przeprowadzenia rozmów mediacyjnych w taki sposób, aby wszelkie informacje zostały zatrzymane przez niego, czyli nie były przekazywane innym instytucjom ani osobom prywatnym. Zasada ta dotyczy również wszelkich dokumentów pozyskanych przez i po przeprowadzeniu rozmów mediacyjnych. Aby mediacja była dobrym procesem i spełniła oczekiwania, konieczna jest zasada zaufania. Wówczas media-

¹⁵ J. Gut, W. H. Docenić konflikt, Warszawa 1993, s. 27.

¹⁶ Do tych znanych warto jeszcze przytoczyć rozumienie tego terminu przez W. Modzelewskiego, który twierdzi, że mediacje polegają na tym, że za zgodą stron konfliktu ktoś trzeci (trzecia strona) podejmuje próbę doprowadzenia do rozwiązania spornych kwestii. Mediatorem może być każdy, na kogo działalność w tym charakterze strony konfliktu wyrażą zgodę. W pewnych wypadkach istnieją wyspecjalizowani mediatorzy. Czasami ustawodawstwo nakłada obowiązek korzystania z usług mediatorów. Celem mediacji jest najczęściej przybliżenie stronom konfliktu punktu widzenia oponenta, skłonienie do negocjacji, pomoc w ich prowadzeniu, a także proponowanie ustaleń pozwalających rozstrzygnąć sporne kwestie. W. Modzelewski, Wprowadzenie do socjologii, Katowice 1997, s.127.

¹⁷ Wydaje się, iż konflikty są zjawiskiem nieuniknionym. Dostrzec je można w każdej rodzinie, szkole, w życiu społecznym i zawodowym oraz na arenie politycznej. Wchodząc w relacje z drugą jednostką możemy zetknąć się z różnicą: interesów, wartości, przekonań, poglądów, wiedzy, emocji, które prowadzić nas mogą do konfliktu. Konflikt zazwyczaj staje się zagrożeniem, przyczynia się do pogorszenia lub rozpadu relacji, jest destrukcyjny w skutkach, raniący. Niezmiernie ważna jest umiejętność konstruktywnego podejścia do tej sytuacji i wspólne wypracowanie takiego rozwiązania, w którym obie strony powinny odnieść korzyści. Konflikt właściwie rozwiązany stanie się szansą zmiany, przyczyni się do rozwoju i pogłębienia relacji. Może więc być sytuacją tworzącą dopóty, dopóki nie stanie się destrukcyjną walką między ludźmi. Por. W. Haman, J. Gut, Docenić konflikt, Warszawa 2001, s. 19-20.

¹⁸ Ch.W. Moore, The mediation process. Practical strategies for resolving conflict, San Fcisco 1996, s.53, za: A. Gretkowski, Przemoc..., dz. cyt., s. 16.

tor cieszący się zaufaniem, uważany jest za osobę godną wiary, wiarygodną.

Podjęwane przez niego dzieło jest zupełnie dobrowolne i strony zobligowane są do wyrażenia zgody na osobę mediatora. Podobnie też uczestnictwo w mediacji jest całkowicie aktem dobrej woli. Stosowanie jakiegokolwiek przymusu w tej dziedzinie wydaje się być działaniem wielce niepoprawnym. Nawet lekkie wywieranie presji na którąkolwiek ze stron jest nie tyle niegodziwe co niedopuszczalne. Ponadto mediator musi zachować neutralność względem przedmiotu sporu, dlatego też nie narzuca rozwiązań, ale jedynie przedstawia korzystne możliwości wyjścia z problemu.

Mediacja jest jak się wydaje właściwą formą łagodzenia konfliktu, uprzedzającą końcowe działanie sądu czy nawet pomocą dla zwaśnionych jednostek. Zawsze tam gdzie istnieje podstawa rozwiązania konfliktu, należy uciekać się do tych form negocjacji, które pozwalają nie tylko poprawić właściwe relacje między jednostkami, ale pomagają im odbudować wzajemne zaufanie. W tym kontekście mediacja i mediator spełniają swoje zadania i kompetencje.

3. KONFLIKT – ZNACZENIE I POSTAWY WOBEC PROCESU MEDIACJI

Konflikt towarzyszył ludziom od zawsze. Wydaje się zatem, że jest on nieodłącznym elementem życia każdej zbiorowości ludzkiej. W sensie społecznym jest wszechobecnym procesem grupowym.

Termin ten wywodzi się od łacińskiego słowa „*conflictus*”, co dosłownie oznacza „zderzenie”. Może on oznaczać również różnicę zdań prowadzącą do zatargu, spór, sprzeczność. O tym, jak sobie radzimy w kontaktach z innymi, decydują nasze umiejętności interpersonalne. Zazwyczaj są to cztery aspekty tego rodzaju kompetencji. Pierwszy z nich związany jest z umiejętnością właściwego odczytywania intencji, motywów i cech osobowościowych ludzi oraz budowaniem wzajemnego zaufania. Drugi - to umiejętność pełnego rozumienia systemów symboli składających się na przekazywane nam komunikaty i przekazywanie właściwych komunikatów innym. Trzeci aspekt polega na wzajemnym oddziaływaniu na siebie i niesieniu sobie pomocy. Czwarty jest związany z umiejętnością twórczego rozwiązywania problemów i konstruktywnej współpracy¹⁹. Wszędzie tam gdzie dochodzi do zaburzeń interpersonalnych w języku i czynach, mamy do czynienia z konfliktem. Stąd mówi się o konfliktach w rodzinie, sąsiedzkich, grupowych - słowem międzyludzkich.

W encyklopedycznym ujęciu konflikt w szerszym znaczeniu to wszelkie zderzenie sprzecznych działań zbiorowych lub indywidualnych, prowadzących bądź do jakiegoś ich uzgodnienia, bądź do ograniczenia lub unicestwienia jednego z nich²⁰. Według Słownika Socjologicznego konflikt²¹ to pewien proces społeczny zachodzący między jednostkami, grupa-

¹⁹ K. Łęcki, A. Szóstak, *Komunikacja interpersonalna w pracy socjalnej*, Katowice 1999, s. 15.

²⁰ Por. *Nowa Encyklopedia Powszechna* t. 3, Warszawa 1996, s. 451.

²¹ Elementami niezbędnymi do tego, aby zaistniał konflikt są: problem sporny, co najmniej dwie zwalczające się strony, cel, czyli osiągnięcie pewnych korzyści kosztem przeciwnika oraz walka oznaczająca zamierzone działanie skierowane przeciwko innym. Podkreśla się tu również, że zachowania konfliktowe poprzedzone są sytuacją konfliktową, która pojawia się, gdy niemożliwe jest jednoczesne zrealizowanie celów wszystkich zainteresowanych. Powstaje wtedy stan frustracji, niezadowolenia u osób, których cele nie zostały zrealizowane, co wiąże się z silnymi emocjami i wzburzeniem emocjonalnym w postaci coraz większej wiary w słuszność swojej

mi, klasami, narodami czy organizacjami, wynikający ze sprzeczności ich interesów, celów, intencji, poglądów, motywów lub obowiązków powodujących powstanie wrogości między nimi²². Może być także brakiem zgody, w stosunku do podstawowych wartości, bądź interesów grupowych; stąd nie musi być zjawiskiem patologicznym, ale też może pełnić pozytywne funkcje prowadzące do pożądaných zmian grupy, co *stricte* przyczynia się do jej wewnętrznej spójności i integracji. Często bowiem zagrożenie wewnętrzne lub konflikt zewnętrzny sprzyjają integracji wewnątrz grupowej. A. Fox stwierdza nawet, że konflikt „może okazać się twórczą inspiracją dla nowych pomysłów. Może także zapobiegać apatii i stagnacji. Bez konfliktów życie byłoby mdłe i bezbarwne”²³.

Zdaniem H. Januszka i J. Sikory „...jest to nierozwiązana lub rozwiązana w sposób niezgodny z oczekiwaniami, czy warunkami obiektywnymi sprzeczność między grupami lub jednostkami. Sprzeczność ta występuje wówczas, gdy mamy do czynienia z przeciwstawnością sytuacji wartości materialnych czy niematerialnych, z przeciwstawnością interesów jednostek lub grupy”²⁴.

Najczęściej jednak pod tym pojęciem racjonalizuje się „każdą taką sytuację, której źródła tkwiące w człowieku i/lub w jego otoczeniu, wzbudzają w nim silne

napięcia i motywują go do zachowań mających na celu usunięcie tego stanu poprzez: zmianę danej sytuacji, albo przystosowanie się do niej, albo uniezależnienie się do niej”²⁵. Ponadto konflikt kojarzy się z zetknięciem się sprzecznych dążeń, niezgodnością interesów, poglądów, sporem, zatargiem, a także ze strategią, taktyką, walką. Charakteryzuje go krańcowe wzajemne niedowierzanie, tendencja do rywalizacji, eskalacja napięcia i brak praworządności. Wreszcie to zjawisko o charakterze powszechnym, występujące we wszystkich sferach życia społecznego, poczynając od rodziny, a na społeczności międzynarodowej kończąc. Konflikty są więc nieodłącznym elementem naszego życia. Stykamy się z nimi w domu, w pracy i na gruncie towarzyskim. Nie potrafimy się od nich uwolnić, gdyż w miejsce jednych, nawet prawidłowo rozwiązanych, pojawiają się następne.

Najogólniej rzecz ujmując, można powiedzieć, że konflikt odzwierciedla sytuację społeczną, w której występuje sprzeczność interesów, poglądów bądź postaw między poszczególnymi jednostkami lub grupami społecznymi pozostającymi w jakiejś formie współdziałania w określonym miejscu i czasie. Pojawia się najczęściej tam, gdzie występuje dwie lub więcej osób, lub całe grupy społecz-

sprawy. Strony zaczynają postrzegać przeciwnika jako wroga. Wszystkie te negatywne emocje prowadzą do wybuchu konfliktu, oznaczającego wybór metod walki. Następnym etapem to przebieg konfliktu, czyli zachowania konfliktowe, które mogą być bardzo różne, a na końcu otrzymujemy wynik konfliktu, który powinien być zadowalający dla obu stron, ponieważ jest to gwarancja, że konflikt nie wybuchnie ponownie. M. Luty-Michalek, *Negocjacje jako metoda rozwiązywania konfliktów o charakterze wertykalnym w przedsiębiorstwach*, [w:] *Społeczeństwo Polskie w procesie zmian* U. Bejma red., Warszawa 2008, s. 91.

²² Por. Słownik socjologii i nauk społecznych, Warszawa 2004.

²³ A. Fox, *Rozwiązywanie konfliktów*, Warszawa 2004, s. 10.

²⁴ H. Januszek, J. Sikora, *Socjologia organizacji i kierowania*, Poznań 1988, s. 123-124.. Por. L. Cichoblażyński, *Mediacje w sporach zbiorowych*, Częstochowa 2010, s. 13-85.

²⁵ Dagmara Lewicka, *Materiały ze szkolenia „Mediacja - przyjazna metoda rozwiązywania konfliktów i sporów”*, Tarnów 2010. Por. M. Holstei-Beck, *Konflikty*, Warszawa 1983.

ne współdziałające w tych samych lub podobnych warunkach i dążące do tych samych lub zbliżonych celów, a więc reprezentujące pokrewne interesy, których realizacja nie spełnia jednak oczekiwań wszystkich stron jednocześnie. Następuje więc „eliminowanie” jednej strony przez drugą. Właśnie taka sprzeczność interesów prowadzi do konfliktu. Sprzeczność interesów sprawia, że konflikt to proces, w którym jednostka lub grupa dążą do osiągnięcia własnych celów (zaspokojenia potrzeb, realizacji zadań) poprzez wyeliminowanie, podporządkowanie sobie lub zniszczenie jednostki lub grupy dążących do celów podobnych lub identycznych. Istotą konfliktu jest więc zderzenie przeciwstawnych i wykluczających się nawzajem dążeń

Według S. Robbinsa²⁶ konflikt to proces, w którym strona A podejmuje świadome wysiłki zmierzające do udaremnienia dążeń strony B przez blokowanie jej działań. W sformułowaniu tym została uwzględniona świadomość (percepcja, opozycja, czas i blokowanie), że konflikt jest działaniem zamierzonym, występującym zarówno w formie ukrytej, jak i jawnej. Natomiast J. Koziński²⁷ stwierdza, że konflikty powstają wtedy, kiedy na drodze wiodącej do zaspokojenia potrzeb stają przeszkody zewnętrzne, kiedy istnieje sprzeczność interesów między celami jednostki a celami grupy społecznej, np. gdy określony polityk marzy o karierze, ale bardziej utalentowani od niego przekreślają jego zamiary w tym względzie.

U podłoża definicji konfliktu znajduje się kilka wspólnych komponentów, mianowicie każdy konflikt musi zakładać istnienie stron biorących w nim udział,

dotyczy ludzkiej percepcji, zwany też sprzecznością interesów między osobami, grupami. Stąd konfliktów nie można uniknąć. Jest tak dlatego, bowiem partnerzy pozostający ze sobą w różnych relacjach mają odmienne potrzeby. Tym bardziej, iż każda ze stron jest odrębna indywidualnością.

W literaturze wymienia się kilka rodzajów konfliktu. Ze względu na ich źródła można wskazać:

- konflikty wokół podziału zasobów organizacji: płac. funduszy inwestycyjnych, wyposażenia, przestrzeni biurowej,
- konflikty wynikające ze specjalizacji i podziału pracy,
- konflikty powodowane błędami w kierowaniu organizacją: wadliwymi normami technicznymi, nierównomiernym obciążeniem pracowników obowiązkami itp.,
- konflikty spowodowane niejasno określonym zakresem odpowiedzialności lub władzy,
- konflikty związane ze współzależnością pracy grup i jednostek,
- konflikty wynikające z nieprzestrzegania prawa lub przepisów przez pracowników bądź dyrekcję,
- konflikty wynikające z przerostu nieformalnych powiązań w organizacji,
- konflikty wynikające z negatywnych emocji i uczuć,
- konflikty wynikające z różnorodnych postaw i oczekiwań względem grupy i jednostki,
- konflikty powodowane złymi relacjami w rodzinie pomiędzy małżonkami i dziećmi.

Każdy jednak konflikt może być rozwiązany na drodze ugody, prawa albo

²⁶ L. Cichobłaziński, *Mediacje w sporach zbiorowych*, Częstochowa 2010, s. 13-85.

²⁷ J. Koziński, *Koncepcja transgresyjna człowieka*, Warszawa 1987.

za pomocą mediacji. W przypadku mediacji, zdaniem M. Łuki – jest to dobrowolne i poufne porozumienie się stron znajdujących się w konflikcie w obecności bezstronnej i neutralnej osoby – mediatora²⁸. W tym znaczeniu mediacja jest interwencją w toczący się konflikt, podjęta przez zaakceptowaną trzecią osobę, która posiada swój autorytet, ciesząca się dobrą opinią w danej społeczności. Ponadto strony konfliktu winny podchodzić do niego z poczuciem wartości, umiejętnością posługiwania się argumentami, skłonnością do kompromisu. Oczywiście na drodze tej może pojawić się sieć trudnych uczuć, takich jak zazdrość, zawiść brak poszanowania innych. Tworzą one określone postawy wobec sytuacji mediacyjnej. Do postaw tych zalicza się:

1. Postawa unikania, zrywanie stosunków.
2. Postawa rywalizacji.
3. Postawa uległości – dostosowania się.
4. Postawa kompromisowa.
5. Postawa współpracy²⁹.

Analizując postawy, jakie można przyjąć w trakcie mediacji, łatwo jest wyciągnąć wnioski, co do skuteczności samego procesu. Jeśli dominuje unikanie, udawanie, że wszystko jest w porządku; zwłoka, czekanie aż stanie się coś niezwykłego i konflikt sam się rozwiąże lub „jakoś to będzie”; obojętność, pogodzenie się - „trzeba z tym żyć, nie ma innego wyjścia”; dokonuje się utożsamiania osoby z problemem, ewentualnie atakowania osoby, która spowodowała konflikt, zaczyna dominować agresja, wy-

ładowanie złych uczuć lub przeciwnie - zamknięcie się w sobie, uzalanie się nad sobą, izolacja od innych - nie należy spodziewać się konstruktywnych rezultatów przeprowadzonego postępowania mediacyjnego. Postępowanie takie najprawdopodobniej nie zakończy się wtedy zawarciem ugody, a jeżeli nawet się ona pojawi, to nie będzie niosła ona za sobą definitywnego, w pełni satysfakcjonującego rozwiązania sporu. Istnieje groźba, że w bliższej lub dalszej przyszłości niezadowolenie powróci, być może również zachowania destrukcyjne³⁰.

Konflikty rozwiązywane za pomocą trzecich osób w procesie mediacji są właściwą formą negocjacji i umiejętnego wychodzenia z trudnych spraw czy sprzecznych interesów. Należy zatem docenić wartość – i mediacji i mediatora, który ponad wszelką wątpliwość staje się tu jedyną (poza prawem, sądem) instancją nie tylko rozstrzygnięcia problemów, kryzysów, konfliktów ale nade wszystko właściwą osobą uprzedzającą rozwinięcie się konfliktu niemożliwego do rozwiązania. Postawa zarówno mediatora, jak i stron wydaje się być obopólnym zwieńczeniem sukcesu, który na mocy kooperacji i zwykłej koherencji pozwoli uczynić lepszym życie – egzystencję stron konfliktu.

4. MEDIACJA A KONFLIKTY RODZINNE

Mediacja w sprawach rodziny jest ważnym elementem właściwego funkcjonowania współczesnych rodzin. Tym bardziej, że obecnie coraz częściej spotkamy się z trudnościami i kryzysami w rodzinie. W spra-

²⁸ M. Łuka, Postawy stron konfliktu wobec procesu mediacji, [w:] Mediacja w teorii i praktyce A. Gretkowskiego D. Karbarz red., Stalowa Wola 2009, s. 91.

²⁹ Tamże, s. 92-95.

³⁰ Tamże, s.96. Rozpoznanie wszystkich ww. postaw to ważne zadanie mediatora. W przypadku zaistnienia nastawień niekorzystnych, należy podjąć próby ich zmiany, by zwiększyć prawdopodobieństwo osiągnięcia sukcesu. Można to robić dostarczając potrzebnych informacji, na początku na pewno o samym procesie mediacyjnym, dając możliwość odreagowania negatywnych emocji, zapewniając poczucie bezpieczeństwa i szacunku, a przede wszystkim poświęcając na te wszystkie działania potrzebną ilość czasu.. Tamże.

wach rodzinnych mediacje wykorzystuje się najczęściej w konfliktach małżeńskich i rodzicielskich. Konflikty te coraz częściej ogniskują się w wewnętrznym nieporozumieniu między małżonkami, jako forma niezgodności charakterów, co istotnie wpływa na problem socjalizacji dzieci. Konflikty małżeńsko-rodzinne powodowane są też w ostatnim czasie migracją zarobkową, która osłabia więzi małżeńskie³¹.

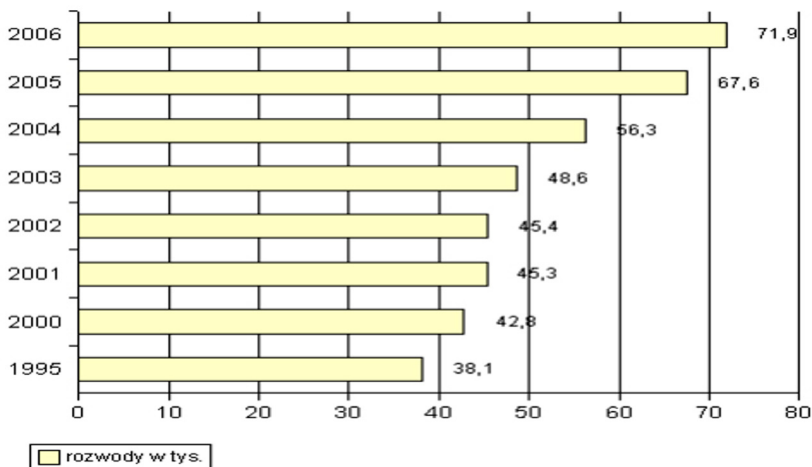
Konflikt rodzinny charakteryzuje się przede wszystkim wielowątkowością oraz długim okresem narastania, a przy tym dotyczy bliskiej relacji o fundamentalnym znaczeniu psychologicznym i społecznym. Złożone i niejednoznaczne kwestie praktyczne, konkretne i wymierne, współwystępują z symbolicznymi, emocjonalnymi i psychologicznymi potrzebami oraz istotnymi wartościami. Pojawiające się w efekcie silne emocje utrudniają racjonalną analizę i skupienie się na planowaniu przyszłości. Strony ponadto zwykle mają ograniczoną wiedzę

na temat dostępnych procedur formalnych, możliwości rozwiązań i ich praktycznych długofalowych konsekwencji, a ograniczone często zasoby ekonomiczne powodują, iż w niewystarczającym stopniu korzystają z poradnictwa fachowego (np. prawnego).

Wprawdzie – zdaniem W. Majkowskiego, rodzina jest najtrwalszym elementem życia społecznego, to jednak w nowoczesnym społeczeństwie obserwuje się osłabienie więzi małżeńsko-rodzinnej. Znajduje to dobitny wyraz we wzrastającej liczbie rozwodów³². Rzadki w społeczeństwie preindustrialnym fenomen rozwodu występuje w każdym nowoczesnym społeczeństwie. Polska, chociaż należy do krajów o średniej stopie rozwodów, nie jest w tym względzie żadnym wyjątkiem. Co więcej, w ostatnich latach odnotowuje się szybszy niż w poprzednich dekadach wzrost liczby rozwodów³³. Dynamikę wzrastającej liczby rozwodów na przestrzeni ostatnich lat prezentuje poniższy wykres 1. Jeśli zgodnie

Wykres nr 1.

Liczba rozwodów w latach 1995-2006

Źródło: GUS, Rocznik statystyczny 1996, 2005, 2008

³¹ Więcej na temat skutków migracji zarobkowej warto przeczytać [w:] J. Młyński W. Szewczyk, Migracje zarobkowe Polaków, badania i refleksje, Tarnów 2010; J. Młyński, Migracja zarobkowa w kontekście zmieniającej się rzeczywistości. Korzyści i zagrożenia, Pedagogika Katolicka 6 (2010), s.197-214.

ze statystykami w roku 2007 rozwiodło się 72 tysiące par małżeńskich, to w roku 2008 było ich o 10 tysięcy więcej.

Ponad wszelką wątpliwość można stwierdzić, że skoro bezpośrednim skutkiem osłabienia więzi małżeńsko-rodziny może być rozwód lub separacja, to konsekwencją

ustania małżeństwa są trudności wśród dzieci, które równie mocno przeżywają problemy, konflikty rodziców. Najczęściej przyczyną rozpadu małżeństwa jest niezgodność charakterów³⁴. W takiej sytuacji zadaniem mediatora jest nie tylko doprowadzenie do zawarcia ugody³⁵, ale również

³² Zwyczajowo wyróżnia się sześć typów negatywnych doświadczeń jako sześć wymiarów każdego rozwodu. Rozpad małżeństwa oznacza: rozwód uczuciowy, rozwód prawny, rozwód ekonomiczny, rozwód rodzicielski, rozwód sąsiedzki i rozwód psychiczny. W. Majkowski, Czynniki dezintegracji współczesnej rodziny polskiej, Kraków 1997, s.103.

³³ W. Majkowski, Rodzina Polska w kontekście nowych uwarunkowań, Kraków 2010, s. 211.

³⁴ Wydaje się jednak, iż podawane w statystyce sądowej jedynie niezgodności charakterów jako przyczyny rozwodów nie uwzględniają w pełni rzeczywistych okoliczności rozpadu więzi małżeńskiej. Ciekawe światło na przyczyny rozkładu pożycia małżeńskiego rzucają wyniki dwóch badań o charakterze reprezentatywnym, przeprowadzonych w latach dziewięćdziesiątych przez GUS. Pierwsze z nich zrealizowane w 1992 r. dotyczyło przyczyn i skutków rozpadu małżeństw rozwiązanych na mocy prawomocnie orzeczonego rozwodu w latach 1987-1989. Drugie natomiast, pod nazwą „Ankieta rodzinna 1995”, obejmujące kilka wątków badawczych, zawierało m.in. pytania o przyczyny rozpadu małżeństw tych osób, które pobrały się w 1985 r. i zostały objęte „Ankieta nowożeńców 1985”. Z obu badań wynika, że niewierność małżeńska oraz nadużywanie alkoholu przez mężczyzn najczęściej doprowadzały do rozwodu. Inne, wymieniane przez respondentów przyczyny rozpadu związków, to „niemożność porozumienia się małżonków w najważniejszych sprawach związanych z funkcjonowaniem rodziny, brak zainteresowania rodziną i znęcanie się fizyczne nad członkami rodziny. Oba badania ujawniły pewną odmienność poglądów mężczyzn i kobiet na temat ważności czynników decydujących o rozpadzie ich małżeństwa. Kobiety eksponowały bardzo wyraźnie negatywny wpływ przemocy, zarówno fizycznej, jak i psychicznej, mężczyźni natomiast — negatywny wpływ ingerencji osób trzecich, zwłaszcza matek żon. Podsumowując wyniki obu badań, można stwierdzić, że nietrwałość małżeństw wynika w głównej mierze „z niewłaściwego stosunku do współmałżonka, braku poczucia odpowiedzialności za osoby bliskie i ich los, co wiąże się w znacznym stopniu z niedojrzałością do życia w rodzinie...” Zob. K. Kluzowa, Sytuacja demograficzna rodziny polskiej lat dziewięćdziesiątych i jej konsekwencje społeczne, [w:] Rodzina współczesna M. Ziemska red., Warszawa 2001, s. 19-20.

³⁵ Mediacja może być przeprowadzona w tych wszystkich sprawach cywilnych, w których dopuszczalne jest zawarcie ugody (art. 10 k.p.c.). Dotyczy to zarówno spraw rozpoznawanych w procesie, jak i w postępowaniu nieprocesowym, spraw o charakterze majątkowym i niemajątkowym. *A contrario*, w sprawach, w których ugoda sądowa jest niedopuszczalna, nie można przeprowadzić mediacji. Wyjątek od tej zasady stanowi mediacja w sprawach rodzinnych. Jej przedmiotem mogą być zarówno sprawy podlegające ugodzie (np. alimenty, podział majątku wspólnego), jak i sprawy, w których ugoda jest niedopuszczalna (sprawy o rozwód i separację - jeżeli istnieje widoki na utrzymanie małżeństwa - art. 436 k.p.c.). Przedmiotem postępowania mediacyjnego może też być ugodowe załatwienie kwestii spornych dotyczących ustalenia zasad opieki nad dzieckiem, rozstrzygnięcia ustaleń finansowych i własnościowych między małżonkami, zaspokojenia potrzeb rodziny, sposobu sprawowania władzy rodzicielskiej, kontaktów z dzieckiem, spraw majątkowych podlegających rozstrzygnięciu w wyroku orzekającym rozwód lub separację (art. 445 k.p.c.). S. Tusznio, M. Wojtkowiak, *Mediacje i negocjacje jako formy rozwiązywania konfliktu*, Kielce 2004, s.122. A w innych sprawach rodzinnych i opiekuńczych, należących do postępowania nieprocesowego, w których dopuszczalne jest zawarcie ugody, przedmiotem mediacji może być określenie sposobu wykonywania władzy rodzicielskiej (art. 570 k.p.c.). Zob. J. Bodio, *Mediacja w sprawach... dz. cyt.*, s. 49.

do pojednania małżonków, a w razie niepowodzenia do ustalenia kwestii rozstrzygających czynności rozwodowe albo sposób wykonywania władzy rodzicielskiej. Właściwym jednak celem w sprawach małżeńsko-rodzinych powinno być pojednanie, które należy uważać jako sukces mediacji.

H Przybyła-Basista podkreśla, że mediacje rodzinne pomagają małżonkom w osiągnięciu porozumienia obejmującego także innych członków rodziny (głównie dzieci). Od tego więc jak zostanie rozwiązany konflikt dotyczący np. zakończenia małżeństwa, będą zależeć aktualne i przyszłe interakcje małżonków³⁶. Mediacja rozwodowa pozwala bowiem na kontynuowanie relacji pomiędzy rozwiedzionymi osobami w oparciu o więzi i role rodzicielskie, a nie jak dotychczas – małżeńskie. Ponadto mediacja w sprawach rodzinnych *związana* jest ze specyficzną naturą relacji występującą między stronami. Jest to relacja bliska,

zazwyczaj długotrwała, o dużym ładunku emocjonalnym, która ma swoją przeszłość i przyszłość - będzie bowiem trwać nadal pomimo rozstania małżonków, w przypadku, gdy w rodzinie są dzieci³⁷.

Pierwszorzędnym zadaniem mediatora w sprawach rodzinnych jest zawarcie ugody, pogodzenie małżonków. Nie we wszystkich jednak przypadkach ugoda ta jest możliwa, nawet jeśli kartą przetargową są dzieci³⁸. Czasem zawarcie ugody może prowadzić do dalszych mediacji nawet w małżeństwie, które już jest po rozwodzie lub żyje w separacji, mediacja wówczas obejmuje:

- zaspokojenie potrzeb pozostałych w rodzinie
- kwestię alimentów,
- właściwy sposób kontroli i władzy rodzicielskiej,
- sposoby i miejsca kontaktów z dziećmi,
- spraw majątkowych.

Mediacja jest tak ważną formą rozwią-

³⁶ H. Przybyła - Basista, Mediacje rodzinne w konflikcie rozwodowym. Gotowość i opór małżonków a efektywność procesu mediacji, Katowice 2006, s. 19-20.

³⁷ A. Gójska, R. Boch, Obligatoryjna mediacja w sprawach rodzinnych – refleksji praktyków, Mediator 37 (2006), s. 2, Por. także: Ł. Błaszczak, Alternatywne..., dz. cyt., s. 342, A. Bieliński, Uwagi wstępne na temat mediacji, [w:] Sądy polubowne i mediacja, pod red. J. Olszewskiego, Warszawa 2008, s. 39-40. Mediacja ma sens zwłaszcza, gdy chodzi o wspólną przyszłość stron tak: R. Morek, Mediacja i arbitraż... dz. cyt., s. 38, co podkreślono także w rekomendacji dotyczącej mediacji w sprawach rodzinnych przyjętej przez Radę Europy w 1998 r- Rec. (98)1 of the Committee of Ministers to member states on family mediation, adopted on January 21, 1998: Mediacja jest odpowiednią formą rozwiązywania sporów w sprawach rodzinnych, ze względu na szczególny charakter tych sporów, a przede wszystkim na fakt, że strony pozostają przez długi czas we wspólnych relacjach, ze względu na wpływ, jaki ma rozwód i separacja na wszystkich członków rodziny, zwłaszcza dzieci, ze względu na to, że mediacja poprawia komunikację między stronami, redukuje konflikt, zapewnia zachowanie osobistych kontaktów między dziećmi i rodzicami oraz powoduje skrócenie czasu sporu.. Za: J. Bodio, Mediacja w sprawach rodzinnych – zarys problematyki, [w:] Mediacja w teorii i praktyce A. Gretkowskiego D. Karbarz red., Stalowa Wola 2009, s. 48.

³⁸ Biorąc pod uwagę uregulowania kodeksowe oraz cel mediacji w sprawach rodzinnych, jakim jest pojednanie stron oraz zawarcie porozumienia zgodnego z dobrem dziecka i rodziny, wydaje się, że należy uwzględnić udział małoletniego (który ukończył 13 rok życia) w postępowaniu mediacyjnym (pod warunkiem, że strony wyrażą na to zgodę, a rozwój umysłowy, stan zdrowia i stopień dojrzałości małoletniego na to pozwala) oraz wziąć pod uwagę jego sugestie dotyczące porozumień ugodowych odnoszących się do jego osoby lub majątku. Sąd zatwierdzając ugodę bada, czy jej ustalenia nie naruszają dobra dziecka i są dla niego korzystne. Udział w mediacji bezpośrednio zainteresowanego, czyli dziecka, zwiększy możliwość ustalenia korzystnych porozumień ugodowych dla małoletniego i zapewni ich prawidłową realizację przez strony. Zob. J. Bodio, Mediacja w sprawach, dz. cyt., s.54.

zywania konfliktów, iż w przypadku spraw o rozwód i separację należy właściwie odróżnić motywację dotyczącą mediacji od motywacji związanych z przyszłością związku małżeńskiego. Warto pamiętać, że celem mediacji może być zarówno rozmowa o warunkach pojednania, jak i zaplanowanie przyszłości po rozwodzie. Przedmiot mediacji i cel, do którego dążą strony, powinien być ich wspólną decyzją, dlatego też mediator – z racji swojej roli – zachowuje neutralność, czyli nie próbuje wywierać presji ani w jednym, ani w drugim kierunku.

Strony sporu, uzyskawszy informacje, same powinny zdecydować, czy mediacja jest dla nich korzystna i czy może coś zmienić w ich przypadku. W ten sposób oceniają gotowość do poświęcenia swojego czasu w celu ewentualnego pojednania, nawet jeśli skierowano już wniosek o rozwód, czy jakąś inną formę rozstania. Mediacja nie powinna być jednak prezentowana stronom w sposób jednostronny, jako forma, za wszelką cenę prowadząca do pojednania, bowiem w rzeczywistości, jeżeli jedna ze stron zdecydowana jest na rozstanie, rzadko kiedy zmienia zdanie, decydując się na pozostanie w związku.

W praktyce, zgodnie z ustawą, mediacja może być prowadzona na podstawie postanowienia sądu, bądź też umowy stron (mediacja umowna) – także zawartej poprzez wyrażenie zgody na mediację, gdy druga strona o nią wnioskowała (art. 1831 § 2 k.p.c.). W umowie o mediację strony określają m.in. przedmiot mediacji, osobę mediatora lub sposób jego wyboru (art. 1831 § 3 k.p.c.). Mediacja zostaje wówczas wszczęta przez stronę z chwilą doręczenia mediatorowi wniosku o przeprowadzenie mediacji, z dołączonym dowodem

doręczenia jego odpisu drugiej stronie (art. 1836 § 1 k.p.c.). Wniosek o przeprowadzenie mediacji powinien zawierać oznaczenie stron, dokładnie określone żądanie wraz z uzasadnieniem i podpis strony oraz ewentualne załączniki (wymienione we wniosku). Jeżeli strony zawarły umowę o mediację na piśmie, do wniosku dołącza się odpis tej umowy (art. 1837 k.p.c.). Jednak mediacja nie zostaje wszczęta, jeśli strona nie wyraziła zgody na udział w mediacji na wniosek drugiej ze stron (art. 1836 § 1 i § 2 pkt 4 k.p.c.). Mediacja nie zostaje również wszczęta w przypadku, gdy w ciągu tygodnia od doręczenia wniosku o przeprowadzenie mediacji mediator (zarówno stały, jak i wybrany przez strony lub zaproponowany przez jedną) omówił jej przeprowadzenia lub też, gdy druga strona w terminie tygodnia nie wyraziła zgody na zaproponowaną osobę mediatora (art. 1836 § 2 k.p.c.).

5. ZALETY STOSOWANIA MEDIACJI W ROZWIĄZYWANIU KONFLIKTÓW RODZINNYCH

Życie codzienne każdego człowieka pełne jest mniejszych bądź większych konfliktów i sporów z innymi osobami lub podmiotami, powstających na płaszczyźnie jego relacji rodzinnych, pracownicznych, gospodarczo - handlowych, administracyjno - państwowych itp. Niektóre z tych konfliktów urastają do rangi znacznych problemów życiowych danej osoby np. pod względem materialnym. Klasycznymi sposobami rozwiązywania takich sytuacji, jakie ukształtowały się przez wieki w naszym, zachodnim kręgu cywilizacyjnym, są procedury sądowe i administracyjne. Nie są one jednak jedynymi metodami skutecznego rozwiązywania

³⁹ J. Żołądź, Polskie perspektywy mediacji w sprawach administracyjnych, [w:] Mediacja w teorii i praktyce A. Gretkowski, D. Karbarz red., Stalowa Wola 2009, s. 221.

konfliktów i sporów³⁹. Istnieją bowiem inne, alternatywne metody rozwiązywania sporów głównie na drodze dialogu i negocjacji oraz mediacji. Ta ostatnia wydaje się być najbardziej korzystna. Jej proces można podzielić na 8 etapów⁴⁰:

1. Etap pierwszy – wystąpienie mediatora otwierające proces i przedstawienie reguł proceduralnych, stworzenie dobrego klimatu otwartości i wiarygodności. Umiejętna kontrola całego przebiegu otwarcia, wyjaśnienie procedur i przedstawienie ich przebiegu dochodzenia do ugody, określenie zasad i warunków prowadzonej sesji mediacyjnej.
2. Etap drugi – zaprezentowanie przez strony stanowisk poprzez odtworzenie zdarzeń, faktów, zachowań.
3. Etap trzeci – zwany *wentylacją* polegający na prezentacji stanowisk przez strony, pozwalający na uzewnętrznienie się stron konfliktu poprzez eksplozję uczuć, emocji, złości gniewu, frustracji. Jest to swego rodzaju czas na „wyladowanie się”, co otwiera właściwy moment dyskusji. Ze strony mediatora jest to właściwy czas obserwacji interesów stron. Mediator musi jednak uważać, aby sytuacja spięcia między zwaśnionymi stronami nie wymknęła się spod kontroli i nie spowodowała załamania się całego procesu dochodzenia do ugody. Ważne jest także, aby na tym etapie jedna ze stron nie zdominowała drugiej.
4. Etap czwarty – *czas na wyjaśnienie zagadnień i danych* – na tym etapie mediator pozwala na sprecyzowanie informacji, ułożenie ich w logiczny porządek, sformułowanie problemów i interesów stron. Mediator zobligowany jest do stwierdzenia, że strony konfliktu w pełni rozumieją swoje interesy.

5. Etap piąty – *spotkania na osobności* – polega na oddzielnym spotkaniu mediatora z jedną ze stron konfliktu. Trudność sprawia podjęcie decyzji, z którą strona należy się spotkać. Dlatego też mediator daje możliwość takiego spotkania obu stronom. Spotkanie ma charakter poufny i jest integralną częścią procesu mediacji. Jest to stosowny czas, aby mediator pomógł stronie sformułować, sprecyzować stanowisko.
6. Etap szósty – *podsumowanie* – mediator dokonuje podsumowania informacji i danych zaprezentowanych przez strony konfliktu. Służyć to ma przypomnieniu reguł proceduralnych, rozwiązywaniu niektórych problemów, zidentyfikowaniu nierozwiązanych problemów, którymi należy zająć się później, omówieniu propozycji zajmowanych w danym momencie co do niektórych problemów.
7. Etap siódmy – *sprawdzenie propozycji ugody* – na tym etapie mediator służy pomocą stronom w celu ustalenia przez nich oczekiwań dotyczących całego procesu łącznie z ofertą ugody i podjęcia porozumienia.
8. Etap ósmy – *zamknięcie mediacji* – *ugoda* – wszelkie ustalenia należy zapisać oraz sprawdzić dokładnie, czy strony wyrażają zgodę na zawarte porozumienie. Zamknięcie procesu jest bardzo ważne i należy do merytorycznych kwestii mediacji.

Mediacja obecnie jest coraz bardziej popularną formą rozwiązywania konfliktów w rodzinie i posiada kilka ważnych zalet:

- poprawia komunikację pomiędzy członkami rodziny,
- redukuje konflikty na drodze dialogu,
- prowadzi do polubownych rozstrzy-

⁴⁰ Por. <http://www.google.interia.pl/szukaj/kopia> z dnia 08 10 2010r.

gnięć,

- zapewnia ciągłość kontaktów pomiędzy rodzicami a dziećmi,
- zmniejsza społeczne i ekonomiczne koszty rozwodów,
- skracza czas konieczny do osiągnięcia wspólnych i zadawalających obie strony rozwiązań⁴¹.

Ponadto ta forma rozwiązywania konfliktów w rodzinie pozwala na to, by jej uczestnicy mieli bezpośredni wpływ na rozwiązanie oraz podejmowanie decyzji, formę zadośćuczynienia czy też na określenie dalszych zasad postępowania jak np. w mediacjach rodzinnych dotyczących kontaktów rodzica z dzieckiem, wobec którego nie jest podstawowym opiekunem. W ten sposób mediacja umożliwia współdecydowanie o sobie i przebiegu konfliktu, w którym jest się stroną. Pozwala jednocześnie na odreagowanie emocji, zmniejszenie lęku a także przyjęcie odpowiedzialności za własne czyny. Podjęcie próby rozwiązania konfliktu poprzez mediację daje realne szanse zamiany walki, którą prowadzą strony na wspólne działanie, współpracę w celu rozwiązania problemu. Można zatem wyszczególnić następujące korzyści płynące z mediacji, mianowicie:

- współdecydowanie w swojej sprawie;
- przedstawienie faktów z własnej perspektywy przez każdą za stron sporu;
- wyrażenie swoich uczuć, odczuć przez wszystkie strony konfliktu;
- zamiana walki między uczestnikami sporu na działania mające na celu rozwiązanie wspólnego problemu;
- wspólne rozwiązywanie sporu przez

strony, a nie narzucenie im takich rozwiązań przez instytucje lub inne osoby, tym bardziej, że te rozwiązania nie zawsze byłyby przecież zgodne z oczekiwaniami stron konfliktu;

- realna szansa na naprawę i ewentualne utrzymanie w perspektywie dobrych wzajemnych relacji pomiędzy uczestnikami sporu przy jednoczesnym rozwiązaniu konfliktu;
- szansa na zrozumienie wyrządzonej krzywdy, przeproszenie za krzywdę, uzyskanie wybaczenia;
- zawarcie ugody o treści zgodnej z potrzebami i interesem stron;
- szansa na szybkie i skuteczne zadośćuczynienie dla pokrzywdzonego⁴².

Zdaniem D. Lewickiej⁴³ w wyniku przeprowadzonego postępowania mediacyjnego korzyści powinny odnieść przede wszystkim strony mediacji. W zależności od rodzaju mediacji można również wskazywać na korzyści odniesione, np. przez Wymiar Sprawiedliwości, społeczność lokalną, itd. (te rodzaje korzyści zostaną zaprezentowane adekwatnie do charakteru programu szkoleń mediacyjnych). Mediacja jest procedurą umożliwiającą obu stronom konfliktu:

- bezpośredni wpływ na rozwiązanie konfliktu oraz podejmowanie decyzji o zadośćuczynieniu, świadczonej rekompensacie czy też określeniu dalszych reguł współżycia, np. w przypadku mediacji rodzinnych (oznacz to możliwość rozwiązania konfliktu przez czynne włączenie się obu stron);
- zamianę walki stron na działania mające na celu rozwiązanie wspólnego problemu;

⁴¹ Tamże.

⁴² Por. http://www.ko.olsztyn.pl/elblog/WYCHOW_I_PROF/Mediacja1.htm z dnia 08 10 2010r.

⁴³ D. Lewicka, Materiały ze szkolenia „Mediacja - przyjazna metoda rozwiązywania konfliktów i sporów”, Małopolskie Stowarzyszenie Mediacji, Tarnów 2010.

- realne szanse otrzymania zadośćuczynienia zarówno w formie materialnej, jak i moralnej;
- współdecydowanie o sobie i przebiegu konfliktu, w którym jest się stroną;
- odreagowanie emocji, zmniejszenie lęku;
- przyjęcie odpowiedzialności za własne czyny;
- uniknięcie zaangażowania „niechcianych” przez strony osób trzecich, wyznaczonych do rozwiązania sporu;
- rozpoczęcie wszystkiego od nowa;
- zapobieganie stygmatyzacji;
- wyrażanie potrzeb i uczuć;
- pojednanie się.

Mediacja daje korzyści nie tylko samym stronom, ale i wymiarowi sprawiedliwości, jak również w rodzinie. Po pierwsze strony dzięki mediacji stają się podmiotami procesu, mają możliwość pełnego przedstawienia swojego stanowiska w atmosferze zaufania. Po drugie mediacja pozwala stronom dotrzeć do ich rzeczywistych potrzeb, podczas gdy proces sądowy polega na pozostawaniu przy swoich stanowiskach sformułowanych w pismach procesowych⁴⁴.

Kolejną zaletą mediacji jest fakt, że w przeciwieństwie do postępowania sądowego każda ze stron wygrywa. Mediacja sprawia, że strony mogą w obecności neutralnej osoby poszukać wspólnie powodu zaistniałego sporu jak również jego rozwiązania poza salą sądową. Zważywszy na ilość spraw kierowanych corocznie do sądu a co za tym idzie przewlekłość postępowania, olbrzymią zaletą mediacji jest usprawnienie systemu sądownictwa i odbudo-

wa zaufania społeczeństwa do wymiaru sprawiedliwości. Dzięki temu sądy będą miały możliwość przeznaczenia więcej czasu na rozpoznawanie spraw skomplikowanych. Nie należy zapominać także o zmniejszeniu kosztów wymiaru sprawiedliwości⁴⁵.

Mediacja jako jedna z form rozwiązywania konfliktów rodzinnych w nowym społeczeństwie jest niewątpliwie ważnym elementem pomocy małżeństwu i rodzinie. Istnieją bowiem sytuacje wśród małżonków, które można rozwiązać za pomocą negocjacji, mediacji i rzeczywiście bardzo wiele małżeństw korzysta z tego rodzaju pomagania sobie bardzo często a może nawet codziennie. Wówczas mediatorem *in spe* jest jedna ze stron, bo trudno byłoby sobie wyobrazić idealne małżeństwa, w których nigdy nie występuje konflikt albo przynajmniej jego komponenty. Jest to wewnątrzrodzinny system powracania do pierwotnego stanu harmonii małżeńskiej – rodzinnej. W sytuacji, gdy problemy stają się tak duże, iż nie ma możliwości porozumienia się między stronami, istnieje jeszcze pomoc instytucjonalna. Z jej ramienia uprawniony mediator podejmuje się pogodzenia obu stron na mocy mediacji. Jeśli mu się to uda, należy tą pomoc odczytywać jako sukces mediatora i obojga stron.

Powrót rodziny do normalnego życia, do zdrowych relacji interpersonalnych między małżonkami i dziećmi jest najcenniejszym darem jedności i harmonii w rodzinie. W tym względzie mediacja jest niezastępowalną zaletą dla współczesnych rodzin, żyjących w nowocze-

⁴⁴ M. Żurawska, Mediacja jako nowa metoda rozwiązywania sporów z zakresu prawa pracy, w: Sądy polubowne i mediacja J. Olszewski red., Warszawa 2008, s. 119-120. Por. D. Karbarz, Mediacja szansą na rozwiązywanie sporów zbiorowych z zakresu prawa pracy, [w:] Mediacja w teorii... dz. cyt., s.246.

⁴⁵ M. Żurawska, Mediacja jako nowa metoda... dz. cyt., s. 119-120.

snym społeczeństwie. Oczywiście podany wyżej sukces nie jest jedyną zaletą mediacji, bowiem na kanwie integralnego podejścia do problemu rozwiązywania konfliktów jest ich o wiele więcej. Jedne odnoszą się tylko do małżonków, inne stanowią pomoc dla dzieci, jeszcze inne pozwalają lepiej psychicznie, emocjonalnie znieść dramat rozchodzącej się rodziny.

6. ZAKOŃCZENIE

Mediacja, jako próba pokojowego rozwiązywania sporu, dochodzi do skutku, gdy pierwsza obligatoryjna faza tj. rokowania nie przyniesie rezultatu w postaci zawarcia porozumienia. Zwaśnione strony w takiej sytuacji podpisują protokół rozbieżności z precyzyjnym wskazaniem stanowiska w kwestiach spornych. W tej sytuacji dalsze negocjacje odbywają się z udziałem czynnika społecznego jakim jest mediator⁴⁶. Stąd też potrzeba mediatora dziś w próbie rozwiązywania różnych konfliktów, w tym konfliktów w rodzinie. W trakcie jej trwania mediator może stosować różne techniki mediacyjne od presfajzi, polegającej na przedstawieniu stronom racjonalnych argumentów oraz różnego

rodzaju konsekwencji obstawiania przy swoim, po wywieranie nawet pewnej presji na uczestnikach sporu, by chcieli zająć kompromisowe stanowisko. Od tego ostatniego lepszym wydaje się być jednak działanie mające na celu wyjaśnienie stronom istotnych i spornych kwestii, by inne problemy nie piętrzyły się i nie rodziły kolejnych konfliktów.

W nowoczesnym społeczeństwie, mediacja w rodzinie wydaje się być bardzo ważną formą porozumienia się zwaśnionych stron. Rodzina jak nigdy dotąd przechodzi okres kryzysu wartości. Ukierunkowana w większości na materializm praktyczny tworzy między sobą sytuacje i konflikty prowadzące do deprecjacji wartości, godności człowieka oraz do częstej dysharmonii między małżonkami. W tym układzie problemów jedynym rozwiązaniem w myśleniu małżonków wydaje się być rozwód lub separacja. Nie zawsze tak jest. Jeśli decyzja jest już podjęta przez obie strony, wówczas mediacja może okazać się być już niepotrzebna. Dlatego ważne jest, by rozwiązywać problem przy pierwszych symptomach niepowodzeń małżeńskich, „zanim nie jest za późno”. Konflikt choć trudny może być inaczej

⁴⁶ Por. A. Arkuszewska, M. Bosak, Mediacja jako nowa metoda rozwiązywania indywidualnych i zbiorowych sporów z zakresu prawa pracy, [w:] Sądy polubowne i mediacja J. Olszewski red., Warszawa 2008, s. 173. Mediator ma być osobą dającą gwarancję bezstronności i nie reprezentującą bezpośrednio interesów żadnej ze stron. Powołanie mediatora powinno nastąpić, gdy strony wyczerpały już własne możliwości w doprowadzeniu do porozumienia. Mediator powoływany jest wspólnie przez strony a może nim być osoba wybrana z listy mediatorów ustalonej przez Ministra Pracy i Polityki Socjalnej w uzgodnieniu z ogólnokrajową organizacją międzyzwiązkową oraz ogólnokrajowym związkiem zawodowym reprezentatywnym dla pracowników większości zakładów pracy. W sytuacji, gdy strony w ciągu 5 dni nie zdołają wybrać mediatora, na wniosek jednej ze stron dalsze postępowanie prowadzone jest z udziałem mediatora wskazanego przez Ministra z listy osób powołanych do prowadzenia tego typu czynności. Warunkiem niezbędnym do uruchomienia procedury wyznaczenia mediatora z listy będzie dostarczenie protokołu rozbieżności gdyż wspomniany dokument stanowi formalną podstawę przejścia do etapu mediacji. G. Goździewicz, Mediacja i arbitraż w prawie pracy, Lublin 2005, s.17.

rozwiązywany. Mianowicie nie przez sąd, ale za pomocą mediatora⁴⁷. Dlatego mediację nie tylko warto propagować, ale warto z niej korzystać – dzisiejsza rodzina potrzebuje i szuka pomocy.

Trudności w rodzinie nasuwają myśl o konieczności wypracowania racjonalnej polityki społecznej, która ułatwiłaby rozwiązanie problemów natury rodzinnej i społecznej. Problemy te to nie tylko sprawa wewnątrz systemu rodziny, to także odpowiedzialność państwa. Ze statystyk wynika, iż w opinii badaczy w obecnym czasie nastąpiła fala rozwodów i separacji, różnych kryzysów. Czy polska jest w stanie sprostać przyczynom owych dramatów w rodzinie? O rodzinę trzeba się troszczyć, trzeba jej pomagać. Może właśnie mediacja będzie tą nową formą pomocy, przywracania rodzinie harmonii i piękna egzystencji w nowoczesnym społeczeństwie.

STRESZCZENIE

W nowoczesnym społeczeństwie, mediacja w rodzinie wydaje się być bardzo ważną formą porozumienia się zwalczonych stron. Rodzina jak nigdy dotąd przechodzi okres kryzysu wartości. Ukie-runkowana w większości na materializm praktyczny tworzy między sobą sytuacje i konflikty prowadzące do deprecjacji wartości, godności człowieka oraz do częstej dysharmonii między małżonkami. W tym układzie problemów jedynym

rozwiązaniem w myśleniu małżonków wydaje się być rozwód lub separacja. Nie zawsze tak jest. Jeśli decyzja jest już podjęta przez obie strony, wówczas mediacja może okazać się niepotrzebna. Dlatego ważne jest, by rozwiązywać problem przy pierwszych symptomach nie-powodzeń małżeńskich, „zanim nie jest za późno”. Konflikt choć trudny może być inaczej rozwiązywany – pozytywnie, na drodze mediacji.

SUMMARY

Mediation as one of the forms of solving family conflicts in modern society

In modern society, mediation in a family seems to be a very important form of communication between the two feud parties. The family has undergone the worst period of value crisis ever. Directed mostly towards practical materialism, it creates conflicts and situations leading to depreciation of values, human dignity as well as frequent marital disharmony. In such a case the only solution a married couple thinks of seems to be a divorce or separation. It is not always like that. If the decision has already been made by both sides, then mediation may become useless. That is why it is important to solve problems within a marriage as soon as their first signs appear, “before it’s too late”. The conflict although difficult may be solved differently, via mediation.

⁴⁷ Należy pamiętać, że mediacja najczęściej użyteczna jest dla osób, które się wahają w małżeństwie, nie są jednoznacznie zdecydowani na rozstanie. Dzięki niej mogą zostać uporządkowane wzajemne oczekiwania stron, potrzeby wobec związku. Chociaż trudności małżonków są tak duże, że implikują decyzję o rozstaniu, to jednak ich głębsze poznanie na drodze mediacji osiąga rezultat i prowadzą do właściwej terapii rodzinnej. Ponadto należy pamiętać, iż mediator nie prowadzi rozmowy – mediacji z możliwością całkowitego sukcesu, raczej towarzyszy członkom rodziny w procesie uzgodnień za ich dobrowolną zgodą oraz przy zachowaniu poufności.